

خبره

امیر پوریان‌سب

مقدمه

عنوان این سرمقاله را با کدام آوانگاری می‌خوانید؟ خبره، خُبره یا چیز دیگر؟ معنی یا چه این اصطلاح چیست؟ کارشناس، آگاه، استوار، سنجش، یا چیزی دیگر؟ چرا موسسان انجمن ما این اصطلاح را برای اسناد حرفه‌ای‌گری برگزیدند؟ در این سرمقاله کوشش می‌شود به این پرسش‌ها پاسخ داده شود.

خبره: شاهکار اصطلاح‌شناسی

پیش از پرداختن به بحث اصلی اجازه دهید اعتراف کنم اصطلاح "خبره" در نام انجمن ما شاهکار اصطلاح‌شناسی حسابداری در طول پنج دهه‌ی گذشته است. موسسان انجمن ما این اصطلاح را زمانی برگزیدند که نه می‌توانستند مثل سازمان نظام پزشکی یا کانون وکلا بی‌نیاز از هر صفت یا نشان حرفه‌ای باشند، نه می‌توانستند مثل کانون حسابداران رسمی ایران از اصطلاحات ترجمه‌شده‌ی *certified* یا *chartered* برای اطلاق حرفه‌ای‌گری استفاده کنند و نه می‌خواستند از یک لقب یا نشان حرفه‌ای صرف‌نظر کنند و مثلا انجمن حسابداران ایران را تاسیس کنند. برگزیدن خبره نشان از هوشمندی خبرگی، و اندیشه‌ورزی موسسان انجمن ما دارد. باید به آنان دست مریزاد گفت. بیابید به ۱۳۵۱ برگردیم. سالی که موسسان انجمن ما می‌خواستند انجمن را نام‌گذاری کنند. شنیده‌ها حاکی است در آن زمان گرایش بر این بود نام‌های انجمن‌های حسابداران را با برگردان *certified* (مجاز - گواهی شده) یا *chartered* (منشوری یا عضو یک حرفه به موجب یک فرمان یا منشور پادشاهی) که در نام انگلیسی بیش‌تر انجمن‌های حسابداری حرفه‌ای دنیا دیده می‌شد برسانند. "رسمی" در میان معادل‌های این دو اصطلاح، از همه دم‌دست‌تر بود. به‌علاوه "قسم‌خورده"

نیز به عنوان یک گزینه برای این اصطلاحات به دلیل تاکید و تاکد بر اخلاق‌مندی از اقبال عمومی برخوردار بود. ولی موسسان انجمن ما "خبره" را که تا آن زمان توسط هیچ سازمان یا انجمنی اعم از حسابداران و غیرحسابداران به کار نرفته بود با توجه به آرمان‌ها و راهبردهای انجمن برگزیدند. این اصطلاح، که هنوز یگانه است، تمام مفاهیم بایسته برای احراز یک لقب یا نشان حرفه‌ای را دربردارد. به علاوه، دلالت و اطلاقی عام دارد و می‌تواند به همه‌ی حسابداران در هر شغل و کاری دلالت کند. در ادامه، ابتدا به معنی و آواشناسی "خبره" پرداخته می‌شود؛ سپس، فراگیری اصطلاح خبره، و در پایان فراگیری انجمن حسابداران خبره‌ی ایران بحث می‌شود.

معنی و آواشناسی خبره

اجازه دهید به معنی و آواشناسی خبره (فارغ از هر اعلامی) نگاهی بیندازیم. متاسفانه تاکنون فرهنگ اصطلاحات تخصصی فارسی به فارسی برای حسابداری نگاشته نشده است تا بتوانیم با رجوع به آن به معنی و آواشناسی درست این اصطلاح برسیم. به همین دلیل، در بین ما در مورد معنی و آواشناسی آن اتفاق نظر وجود ندارد. بعضا معنی آن را "رسمی" (دولتی)، "قسم‌خورده" یا مانند این‌ها نیز می‌پنداریم، و آواشناسی را با دو اعلام *خبره* و *خُبره* به کار می‌بندیم.

برای جستجوی معنی و آواشناسی خبره نیاز است به فرهنگ‌های عمومی فارسی رجوع شود. با دو اعلام با رجوع به فرهنگ‌های سده‌ی ۱۳ و دو دهه‌ی اول سده‌ی ۱۴ به نظر می‌رسد این اصطلاح یک واژه‌ی پارسی باشد (ناظم‌الاطباء، ۱۳۰۳، و دهخدا، ۱۳۱۹). در عین حال، فرهنگ‌های معاصر، آن را به عنوان واژه‌ای عربی ثبت کرده‌اند (عمید، ۱۳۴۲، و معین، ۱۳۵۰). چه این واژه پارسی باشد چه عربی در اینجا فقط به معنی و آواشناسی درست آن پرداخته می‌شود. چون اثبات این که این واژه در اصل فارسی بوده است یا عربی یا در هر دو زبان وجود داشته است کار دشواری است و در حوصله‌ی این سرمقاله نیست.

با این حال، می‌توان به بعضی ریشه‌شناسی‌های فارسی آن دست یافت. *خبره* یا *خُبْرَه* از *خَبُورَه* ریشه گرفته است و *خَبُورَه* برگرفته از *خَبُوه* و *خَبوه* برگرفته از *خَبوک* به معنی "محکم و استوار" است. ابتدا نگاهی به آواشناسی خبره بیندازیم. فرهنگ دهخدا دو اعلام *خبره* و *خُبْرَه* را ثبت کرده است. فرهنگ‌های معاصر مثل معین و عمید، که *خبره* را عربی می‌دانند دو اعلام *خبره* و *خُبْرَه* را آورده‌اند. امروزه *خُبْرَه* در بین ما استفاده نمی‌شود. پس براساس فرهنگ‌پژوهی دو آواشناسی (اعلام) *خبره* و *خُبْرَه* هر دو درست هستند. ولی وقتی مستقیما به فرهنگ‌های عربی رجوع می‌کنید فقط *خبره* را می‌خوانید. ثبت *خُبْرَه* نیز احتمالا براساس کاربرد روزمره‌ی آن توسط فارسی‌زبانان صورت گرفته است. از این‌رو از بین *خبره* و *خُبْرَه* می‌توان *خبره* را اصل دانست. حالا می‌توانیم بر سر آواشناسی دست‌کم در این سرمقاله به توافق برسیم: *خبره*.

حالا بیابید به معنی واژه‌ی (احتمالا) فارسی *خبره* نگاهی بیندازیم. فرهنگ دهخدا سه معنی را برمی‌شمارد که حاکی از تحول معنایی آن در سه‌دوره‌ی متفاوت است. ابتدا به نقل از فرهنگ ناظم‌الاطباء به معنی "محکم و استوار" اشاره می‌کند و می‌آورد که ناظم‌الاطباء برای این معنی به برهان قاطع ارجاع می‌دهد. در این معنی آوانگاری *خبره* به صورت *خُبْرَه* بوده است. معنی دوم که برای نگارنده بسیار جالب است و در کنار معنی سوم حکایت از درایت و هوشمندی موسسان انجمن ما دارد "سنجش و حساب" است. دهخدا بازم به ناظم‌الاطباء ارجاع می‌دهد. به نظر می‌رسد این معنی در دوره‌ی ناظم‌الاطباء از *خبره* برمی‌آمده است. هم‌چنین، دهخدا این معنی را به زمان خودش منتسب می‌داند و معنی سوم یعنی "کارشناس" را که در زمان خودش رواج داشته است به آن می‌افزاید. گفتنی است فرهنگ دهخدا اعلام عربی *خبره* را به عنوان یک مدخل ثبت نکرده است.

در فرهنگ‌های متأخر مثل عمید و معین نیز دو معنی "محکم و استوار" و "سنجش و حساب خوانده"

نمی‌شود. عمید مثل معنی سوم دهخدا برای آن معنی "متخصص و کارشناس" را می‌آورد و معین معنی چهارم، "آگاه و داننا" را. در فرهنگ‌های عربی خیره به معنی تجربه، تخصص، و مهارت و آگاهی گسترده است. بنابراین داننا، آگاه، و کارشناس متخصص را فارسی‌زبانان به خیره‌ی عربی نسبت داده‌اند.

خیره: فراگیر

در زمانه‌ای که دو اصطلاح "رسمی" و "قسم‌خورده"، در میان سایر اصطلاحات، برای نام‌گذاری انجمن ما در دسترس بود ولی موسسان انجمن آن‌ها را به دلایلی که در ادامه می‌آید برنگزیدند: نخست، این اصطلاحات در نام دیگر تشکل‌های حسابداران استفاده شده بودند و موسسان انجمن ما مانند نام‌گذاری هر شخصیت حقوقی به فکر نامی یگانه بودند؛ دوم، اصطلاح "رسمی" در کنار معانی مقرراتی، دولتی، دیوانی و مانند این‌ها معانی ناخوشایند و زنده را منتقل می‌کرد، و "قسم‌خورده" نیز صرفاً بر اخلاق‌مندی تأکید داشت؛ سوم، به اصطلاحی نیاز بود که دلالت بر حرفه‌ای‌گری، به‌ویژه شایستگی، اخلاق‌مندی، و دانش‌آموختگی داشته باشد؛ و چهارم، فراگیر باشد، یعنی بر همه‌ی مشاغل و تخصص‌های حسابداران داوطلب ورود به انجمن دلالت کند و نشانه‌های شغل یا تشکل‌های حرفه‌ای حسابداران رسمی، حساب‌برسان داخلی، حسابداران مدیریت، و مانند این‌ها و حتی شغل مشخصی در حسابداری را نرساند.

برای پی‌بردن به فراگیری این اصطلاح بیابید به تمام معانی خیره با هر مدخل و اعلامی که پیش از این آورده شد نگاه کنید: (۱) محکم، استوار (فا)، (۲) سنجش، حساب (فا)، (۳) کارشناس، متخصص (فا و ع)، و (۴) آگاه، داننا (ع). معنی (۱) که تاریخی است و در فرهنگ‌های معاصر از این اصطلاح بر نمی‌آید به اخلاق به ویژه بر استقلال رای و اخلاق‌مندی حسابداران دلالت دارد؛ معنی (۲) بر کارکرد و شغل حسابداران یعنی سنجش و حساب دلالت دارد. معنی (۳) به حرفه‌ای بودن و تجربه‌ی حسابداران دلالت دارد؛ و معنی (۴) بر دانش و آموزش حسابداران دلالت دارد. *certified* و *chartered* برابر فارسی امروز آن‌ها (رسمی) هیچ‌کدام این معانی را در بر ندارند. تفاوت این اصطلاحات با خیره در این

است که به جوازکار صادر شده از سوی یک مرجع تاسیس شده به موجب قانون دلالت دارند. خیره به رغم این که این معنی را مستقیماً نمی‌رساند ولی وقتی در ترکیب نام "انجمن حسابداران... ایران" قرار می‌گیرد معنی مجاز و گواهی‌شده را می‌رساند. از این‌رو، اصطلاح خیره به این دلیل بر اصطلاحات رقیب ترجیح داده شد که بر تجربه، دانش، و اخلاق‌مندی که لوازم ورود به یک حرفه هستند دلالت دارد. این همان هوشمندی و خیرگی در گزینش خیره است. به نظر می‌رسد انجمن اولین ارگان حرفه‌ای است که از این اصطلاح استفاده کرده است و هنوز هم از این منظر یگانه است. گرچه این اصطلاح بعداً در نام محصولات حسابداری و نام بعضی تشکل‌های غیرحسابداری و حتی مؤسسات حسابداری استفاده شد. ولی اساساً در ایران و جهان خیره را به نام و نامان انجمن حسابداران خبره‌ی ایران می‌شناسند. بعد از انقلاب نیز شاهد تاسیس مجلس خبرگان به جای مجلس سنا بودیم. در اینجا "خبرگان" به معنی دانایان و آگاهان است، نه حرفه‌ای‌ها. در صورتی که خیره اصطلاحی است که می‌خواهد بر نشان یا گواهی‌نامه‌ی حرفه‌ای دلالت کند. به هر حال، شاید مجلس خبرگان معتبرترین سازمانی باشد که از اصطلاح خیره را پس از انجمن حسابداران خبره‌ی ایران در نام خود استفاده کرده است.

انجمن حسابداران خبره‌ی ایران: فراگیر

انجمن حسابداران خبره‌ی ایران با آرمان "اعتلا، گسترش و تامین استقلال حرفه‌ی حسابداری، فراهم کردن شرایط و فرصت‌های مناسب جهت رشد شاغلان در حرفه، گردآوری و تجهیز امکانات اعتلای سطح آگاهی و تخصص حرفه‌ای و مشارکت هر چه بیشتر افراد با صلاحیت در زمینه‌ی خدمات حرفه‌ای مورد نیاز جامعه" تشکیل شده است. حرفه‌ای در آرمان انجمن ما اطلاق می‌شود و فراگیر دارد و بر همه‌ی مشاغل و مسیرهای شغلی حسابداران اعم از خصوصی، عمومی، و دولتی دلالت دارد. بنابراین، انجمنی است که برای شغل خاصی در حسابداری مثل حسابرسی برون‌سازمانی، حسابرسی داخلی، مدیریت مالی، حسابداری مدیریت، و مانند این‌ها گواهی‌نامه یا کارت عضویت صادر نمی‌کند. موسسان انجمن به نیکی می‌دانستند که قرار نیست صرفاً

گواهی‌نامه‌ی حسابرسی برون‌سازمانی یا شغل دیگری را صادر کنند. بنابراین، تدبیری اندیشیدند تا انجمن به حرفه‌ای فراگیر تبدیل شود. انجمن ما حرفه‌ای فراگیر است چون همه‌ی حسابداران با هر سابقه و مسیر شغلی می‌توانند به عضویت آن درآیند. اصطلاح خیره به معنی سنجش، حساب، یا کارشناسی و دانایی این فراگیری را در نام انجمن ما بازنمایی می‌کند. یعنی انجمن از تمام کارشناسان اهل حساب و حسابداری (به معنی اعم) شکل گرفته است. اکنون نیز هرکس به انجمن وارد می‌شود از نشان خیره برخوردار می‌شود. البته اشکالی که وجود دارد این است که خبرگی، به‌ویژه سطح دانش و آزمودگی اعضا، با آزمون یکپارچه صورت نمی‌گیرد. از این‌رو، طی یک دهه‌ی گذشته تغییر اساسنامه در دستور کار شورای عالی قرار گرفت تا بتوان این نقیصه را برطرف کرد. سرانجام، اساسنامه‌ی جدید این امکان را فراهم آورد تا اعضا کنونی و بالقوه بتوانند با گذراندن آزمون به عنوان یا نشان "خیره" در یکی از مشاغل عمده‌ی حسابداری نائل شوند. به عبارتی حالا هر حسابداری با هر تخصصی اعم از حسابرسی برون‌سازمانی، حسابرسی داخلی، مدیریت مالی، حسابداری مدیریت، خزانه‌داری، حسابداری دولتی، ذی‌حسابی، بودجه‌گذاری، و مانند این‌ها که به عضویت انجمن درمی‌آید نشان خیره را دارد. در آینده این نشان فقط پس از گذراندن آزمون به مشاغل عمده‌ی حسابداری اعطا می‌شود. انجمن با این کار رسماً دو نوع عضویت عادی و خیره را اعطا می‌کند. داوطلبان عضویت عادی بدون گذراندن آزمون یا هر سابقه و هر مسیر شغلی از پیش تعیین شده‌ای می‌توانند به انجمن وارد شوند. ولی داوطلبان عضویت خیره فقط پس از گذراندن آزمون سراسری یکپارچه می‌توانند در یک شغل یا مسیر شغلی اصلی حسابدار خبره شوند. هر عضوی می‌تواند برای همه‌ی خبرگی‌ها درخواست بدهد و پس از گذراندن آزمون از لقب خیره برخوردار شود. در واقع، حالا چیزی شبیه سازمان نظام پزشکی داریم. همه‌ی حسابداران می‌توانند با داشتن سه سال سابقه‌ی کار و یک درجه‌ی کارشناسی به عضویت انجمن درآیند؛ چیزی مثل پزشک عمومی. ولی برای گرفتن تخصص و خبرگی لازم است قبولی در آزمون و سطح تجربه‌ی مشخص را احراز کنند.